

SUMMARY

Bokshan Anna. Art education in pedagogical discourse: essence and structure.

The article explores the essence of art education as a complex pedagogical phenomenon, revealing its theoretical and methodological foundations as well as its structural components within the context of contemporary pedagogical discourse. Scientific approaches to interpreting the concept of “art education” are analyzed, its place within the system of pedagogical sciences is defined, and its role in the formation of a creative personality is highlighted. It is considered that the structure of art education is a holistic multi-level system. It supports a person’s creative and aesthetic development, preserves cultural heritage, and provides professional training for future specialists in the field of art. It is substantiated that art education is an important factor in the development of artistic and aesthetic culture, creative abilities, value orientations, and professional competencies of students. It encompasses both the educational system itself and the process of educating individuals through various forms of art. In addition, this concept refers to a network of specialized educational institutions and a set of relevant academic disciplines. The main structural components of art education are characterized, integrating organizational, content-related, and procedural elements. Attention is drawn to the necessity of integrating traditional and modern approaches to the organization of art education in the context of the modernization of the educational environment. It is concluded that art education is a significant component of the comprehensive development of the individual and an important direction of contemporary pedagogical theory and practice as a transformative educational space, within which traditional cultural heritage is organically integrated with innovative educational practices, including pedagogical technologies and interdisciplinary approaches. This contributes to the preparation of highly qualified, creatively oriented, culturally aware, and socially responsible citizens.

Key words: art, art education, pedagogical discourse, structure of art education, artistic and aesthetic development, creative personality, educational space, professional training.

УДК 37.014:005.591.6:005.8

Оксана Большая

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
ORCID ID 0000-0003-0543-5196

Олена Жданова-Неділько

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
ORCID ID 0000-0002-1414-2355

Ірина Бабенко

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
ORCID ID 0000-0001-6481-014X

DOI 10.24139/2312-5993/2026.02(2)/013-022

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙ ТА ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті досліджено теоретичні та прикладні аспекти впровадження освітніх інновацій і проєктної діяльності в умовах сучасних трансформацій з акцентом на формування конкурентоспроможності закладів вищої освіти. Обґрунтовано, що освіта є стратегічним ресурсом розвитку суспільства,

економіки знань і людського капіталу, а її інноваційний розвиток безпосередньо впливає на позиції закладів вищої освіти у національному та міжнародному освітньому просторі. Визначено, що освітні інновації забезпечують оновлення змісту навчання, удосконалення методів викладання та модернізацію управлінських практик, що підвищує якість освітніх послуг як важливий чинник конкурентоспроможності. Розкрито сутність інноваційної діяльності в освіті та особливості управління інноваційними процесами в закладах вищої освіти, ефективність їх функціонування визначається здатністю до адаптації в умовах змін, інституційною гнучкістю та рівнем впровадження інноваційних управлінських технологій. Конкурентоспроможність закладів вищої освіти формується як інтегральна характеристика, яка охоплює якість освітніх програм, рівень наукової діяльності, інноваційний потенціал, цифрову зрілість та ефективність взаємодії із зовнішніми стейкхолдерами, зокрема бізнесом і державними інституціями. Особливу увагу приділено проектній діяльності як механізму реалізації освітніх інновацій, що сприяє формуванню у здобувачів освіти критичного мислення, підприємницьких навичок, професійної мобільності та здатності до інноваційної діяльності. Заклади вищої освіти є важливим чинником формування інноваційної економіки та забезпечення конкурентних переваг держави в умовах глобалізації. У Стратегії цифрового розвитку інновацій WINWIN до 2030 року заклади вищої освіти визначено як базові елементи національної інноваційної екосистеми. Значення цифрової трансформації, управління знаннями та сучасних інформаційно-комунікаційних технологій розкривається як умова підвищення конкурентоспроможності університетів. Сучасні інструменти управління закладами вищої освіти спрямовані на підвищення ефективності стратегічного розвитку, оптимізацію ресурсів та зміцнення позицій на ринку освітніх послуг. Конкурентоспроможність закладів вищої освіти визначається комплексною взаємодією інноваційних, управлінських, освітніх і наукових чинників.

Ключові слова: освітні інновації, проектна діяльність, конкурентоспроможність, заклади вищої освіти, інноваційна діяльність, цифрова трансформація, управління знаннями, інноваційна економіка.

Постановка проблеми. Сучасні трансформації в освіті, зумовлені переходом до економіки знань і цифровізацією суспільства, актуалізують необхідність підвищення конкурентоспроможності закладів вищої освіти як ключових суб'єктів інноваційного розвитку. Водночас спостерігається недостатня інтеграція освітніх інновацій і проектної діяльності в освітній процес, а також обмежена взаємодія університетів із бізнесом і науково-інноваційним середовищем. Проблемним залишається забезпечення системного впровадження інновацій та ефективного управління інноваційною діяльністю, що безпосередньо впливає на якість підготовки фахівців і конкурентні позиції закладів вищої освіти. У цих умовах потребує наукового обґрунтування вдосконалення механізмів реалізації освітніх інновацій і проектного підходу як чинників підвищення конкурентоспроможності університетів.

Аналіз актуальних досліджень. У сучасних наукових дослідженнях значна увага приділяється питанням інноваційного розвитку освіти та проєктної діяльності як чинникам підвищення конкурентоспроможності закладів освіти. Семенюк С. та Шпилик С. (2017) розглядають освітні заклади як важливих суб'єктів інноваційного розвитку суспільства. Шитікова Л., Змикало О. та Пуліна Т. (2024) досліджують сутність і напрями розвитку інноваційної діяльності в освіті, а Ткаченко В. (2018) аналізує особливості її впровадження в закладах освіти. Гуцалюк О., Колодинський С. та Ус Г. (2024) обґрунтовують значення управління знаннями та інноваційно-проєктної діяльності для забезпечення конкурентоспроможності освітніх установ. Мармаза О. (2026) акцентує увагу на використанні інноваційних підходів до управління закладом освіти в умовах сучасних викликів. Безтелесна Л. та Либак І. (2017) досліджують чинники конкурентоспроможності закладів вищої освіти. Водночас потребують подальшого вивчення питання інтеграції освітніх інновацій, проєктної діяльності та сучасних управлінських механізмів для забезпечення сталого розвитку освіти.

Мета статті. Метою статті є теоретичне обґрунтування впливу освітніх інновацій і проєктної діяльності на формування конкурентоспроможності закладів вищої освіти в умовах сучасних трансформацій.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема аналіз і синтез для узагальнення наукових підходів до проблеми освітніх інновацій та конкурентоспроможності закладів вищої освіти; порівняльний метод для зіставлення теоретичних положень і практик їх реалізації; системний підхід для розгляду інноваційної діяльності як цілісного процесу; а також узагальнення для формулювання висновків і визначення перспектив подальших досліджень.

Виклад основного матеріалу. Сучасні трансформації в освіті є головним ресурсом розвитку суспільства та економічного зростання держави. Вони реалізуються через впровадження освітніх інновацій, які забезпечують оновлення змісту навчання, методів і форм організації освітнього процесу. Важливим чинником є проєктна діяльність, що формує у здобувачів освіти практичні навички, критичне мислення та здатність до самостійного прийняття рішень. Поєднання інноваційного та проєктного підходів створює умови для підготовки конкурентоспроможних фахівців, здатних успішно реалізовувати себе в

економічній сфері, а освіта стає рушійною силою сталого розвитку держави, перетворюючи знання на стратегічний ресурс майбутнього.

Інноваційна діяльність в освіті ґрунтується на інтеграції управлінських, економічних, психологічних і педагогічних знань, що забезпечує наукове осмислення розвитку особистості та освітніх змін. Освітні інновації мають системний характер і охоплюють створення, впровадження, адаптацію та поширення нових рішень у практиці навчання. Інноваційний процес передбачає послідовні етапи від генерації ідей до їх апробації, впровадження та оцінювання результативності, що реалізується через інноваційні проєкти. Його результатом є нові педагогічні моделі, технології та методики. Управління інноваціями здійснюється на адміністративному, методичному та виконавчому рівнях і залежить від узгодженої взаємодії учасників освітнього процесу, їх готовності до змін і ефективності управлінських рішень. Управління інноваційною діяльністю в освіті розглядається як послідовний і взаємопов'язаний процес підготовки та впровадження змін, спрямованих на модернізацію освітнього середовища. Спочатку проводиться визначення цілей і завдань інновації, аналізу існуючого стану освітнього процесу та обґрунтування доцільності змін. Здійснюється орієнтація на потреби учасників освітнього процесу, вивчення їхніх запитів і умов реалізації нововведень, а також забезпечення комунікаційного супроводу впровадження інновацій із дотриманням педагогічної етики та принципу безпеки. Важливим етапом є узагальнення та використання кращого досвіду інших освітніх систем, що дозволяє підвищити ефективність власних рішень через їх адаптацію та порівняльний аналіз. Паралельно здійснюється системний моніторинг освітнього середовища з метою виявлення нових підходів і можливостей розвитку. Завершальним етапом є проєктування та організаційне забезпечення впровадження інновацій, яке включає планування, розроблення програм і методичних матеріалів, а також супровід реалізації змін. У цілому ефективність інноваційного управління визначається його системністю, аналітичним підходом і перевагою планових змін над стихійними процесами (Ткаченко, 2018).

Інновації є важливим механізмом перетворення знань у продуктивний економічний ресурс. Саме вони забезпечують більшу частину економічного зростання розвинених країн і формують конкурентні переваги держави. За оцінками експертів, понад половину приросту ВВП провідних економік забезпечують інновації.

Борис Патон зазначав, що інновації – це фундамент економіки, заснованої на знаннях. Тому розвиток інноваційної моделі в Україні потребує модернізації системи освіти, її здатності постійно оновлювати знання та формувати нові ідеї. Освіта стає головним джерелом інновацій, адже саме вона створює знання і технології, необхідні для економічного зростання та соціального розвитку. Ефективне використання накопиченого інтелектуального потенціалу є основою конкурентоспроможної економіки та високого рівня життя населення (Семенюк, Шпилик, 2017).

Освіта є основою інноваційної трансформації суспільства, оскільки саме вона формує знання, навички та креативний потенціал, що необхідні для розвитку нових технологій та модернізації економіки. Все більше зростає науковий інтерес до аналізу освітньої сфери як системного ресурсу інтелектуального та технологічного поступу суспільства. Саме освіта є каталізатором інноваційних процесів, що забезпечують підвищення ефективності розвитку держави та її інтеграцію у глобальний науково-освітній простір. Кабінет Міністрів України ухвалив Стратегію цифрового розвитку та інноваційної діяльності WINWIN до 2030 року, що формує концепцію України як технологічно розвиненої європейської держави з потужною інноваційною екосистемою. У документі визначено головні орієнтири державної політики, спрямовані на прискорення цифрової трансформації, розвиток підприємництва, підтримку стартапів і розширення міжнародного науково-технологічного співробітництва. У межах стратегії WINWIN – Стратегії цифрового розвитку інновацій до 2030 року освіта розглядається як основна складова національної інноваційної екосистеми та основа формування людського капіталу. У документі зазначається, що модернізація освітньої системи є необхідною умовою для переходу України до економіки знань. Розвиток інновацій в освіті передбачає трансформацію всіх рівнів навчання – від дошкільного до вищого – з акцентом на формування цифрових, підприємницьких, наукових і соціальних компетентностей. Освіта інтегрується у галузеві інноваційні середовища, орієнтуючись на реальні потреби економіки, тоді як заклади вищої освіти повинні перетворитися на центри інноваційного розвитку, тісно пов'язані з бізнесом, наукою та стартап-екосистемою. Особлива увага приділяється створенню платформ співпраці між університетами й підприємствами, розвитку трансферу технологій, запуску інкубаторів і

центрів *Дія.Бізнес* у закладах освіти. Важливою складовою є політика збереження й залучення людського капіталу – створення сприятливих умов для дослідників, створення сприятливих умов для роботи науковців, міжнародні освітні програми та цифрові можливості для дистанційного навчання. Освітні інновації у межах стратегії спрямовані на формування нового покоління фахівців, які здатні генерувати та впроваджувати інноваційні рішення та забезпечувати технологічний прорив і сталий розвиток України до 2030 року (WINWIN, 2025).

Сучасна педагогічна думка зосереджується на розвитку особистості, прагнучи подолати одноманітність соціального існування та забезпечити умови для індивідуального зростання. Особистісно орієнтований підхід часто трактують як інноваційний, однак у міжнародній практиці він давно став основою гуманістично спрямованої освіти. Поняття педагогічної новації передбачає впровадження нових ідей, методів, технологій, програм і засобів навчання та виховання. Попри значний потенціал українських закладів вищої освіти у підготовці фахівців різних рівнів, їх діяльність не повністю відповідає сучасним суспільно-економічним потребам, що значною мірою зумовлено недостатньою взаємодією з бізнесом. Розрізняють підтримувальне та інноваційне навчання. Перше спрямоване на збереження культурних традицій і передачу накопиченого досвіду, тоді як інноваційне орієнтується на розвиток мислення, творчості та здатності до адаптації, стимулюючи активне реагування на виклики сучасності. Саме тому підготовка особистості до інноваційної діяльності розглядається як один із головних пріоритетів освіти. Освітні інновації охоплюють створення, впровадження та поширення нових підходів і технологій, що забезпечують якісні зміни в освітній системі. Вони розглядаються не лише як результат, а як безперервний процес оновлення. Педагогічна інноватика досліджує етапи створення, освоєння та реалізації новацій, а також взаємодію учасників освітнього процесу. Інноваційний процес у освіті включає послідовні етапи: виникнення ідеї, розробку проєкту, експертизу, проведення експерименту, оцінювання результатів, апробацію, впровадження, поширення та закріплення інновації як усталеної практики (Шитікова, Змикало, Пуліна, 2024).

Управління знаннями в умовах сучасної економіки передбачає організацію процесів накопичення, обробки, передачі та практичного використання інформації як стратегічного ресурсу розвитку. Ефективність діяльності установ і підприємств значною мірою залежить від здатності

швидко адаптувати знання до змін зовнішнього середовища. Однією з актуальних проблем інформаційного суспільства є перевантаження даними, коли обсяг інформації перевищує можливості людини щодо її якісного сприйняття та аналізу. Це негативно впливає на процес прийняття рішень, особливо в управлінській та освітній сферах, де інформація часто має неструктурований і динамічний характер. Для підвищення ефективності взаємодії людини з цифровими системами застосовуються ергономічні та адаптивні підходи до проєктування інтерфейсів. Вони враховують особливості сприйняття інформації, зокрема логіку подання даних, структуру тексту, візуальні параметри та індивідуальні характеристики користувачів. Сучасні інформаційні технології орієнтуються не лише на технічну продуктивність, а й на забезпечення комфортної людино-машинної взаємодії. Адаптивні системи використовуються у сервісах фільтрації інформації, рекомендаційних платформах, навігаційних і комунікаційних ресурсах. Їх розвиток ґрунтується на міждисциплінарних дослідженнях у галузях інформаційних технологій, психології, ергономіки та соціальних наук (Гуцалюк, Колодинський, Ус, 2024).

Ефективне управління закладом освіти потребує добору сучасних управлінських технологій відповідно до стратегічних цілей і завдань установи задля її стабільності та конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг. Серед найбільш результативних інструментів варто виокремити SWOT-аналіз, SMART-планування, фасилітацію, цифрові технології, бенчмаркінг, тімбілдінг, тайм-менеджмент і фандрайзинг. Їх використання сприяє підвищенню якості управлінських рішень, оптимізації організаційних процесів, розвитку командної взаємодії та залученню додаткових ресурсів. Важливу роль відіграють інформаційно-комунікаційні технології, які забезпечують прозорість управління та спрощують документообіг. Поряд із цим аутсорсинг окремих функцій дозволяє керівникам зосередитися на стратегічному розвитку закладу, а формування позитивного бренду підвищує його конкурентоспроможність. Запровадження інноваційних підходів у менеджменті освіти є не лише оновленням окремих методів роботи, а комплексною трансформацією системи управління. Такі зміни спрямовані на формування гнучкого й адаптивного освітнього середовища та забезпечення стабільного підвищення якості освіти (Мармаза, 2026).

Конкурентоспроможність закладів вищої освіти можна визначити як їхню здатність задовольняти потреби споживачів освітніх послуг,

забезпечуючи суспільну ефективність і власний розвиток за рахунок використання переваг та оперативної адаптації до змін на освітньому й ринку праці. Формування такої конкурентоспроможності потребує наявності стійких переваг порівняно з іншими установами, що досягається через аналіз і управління факторами впливу. Їх умовно поділяють на некеровані (зовнішні умови, до яких заклад змушений пристосовуватися) та керовані (внутрішні ресурси й управлінські рішення, що формують ринкові позиції). Суттєвим детермінантом виступає якість освітніх послуг, яка включає відповідність сучасним і міжнародним вимогам. Вона впливає не лише на загальний рівень закладу, а й на його імідж, перелік спеціальностей та акредитаційний статус, визначаючи конкурентні позиції на національному й міжнародному рівнях. Важливим інструментом забезпечення якості є освітні програми, що визначають зміст підготовки, структуру дисциплін, послідовність навчання, обсяг кредитів та очікувані результати у вигляді компетентностей. Вони орієнтовані на задоволення потреб здобувачів освіти та ринку праці, забезпечуючи підготовку, перепідготовку й професійний розвиток фахівців (Безтелесна, Либак, 2017).

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Інноваційні та проєктні підходи визначають стратегічні напрями розвитку сучасної освіти, забезпечуючи її орієнтацію на економіку знань і формування людського капіталу. Їх інтеграція сприяє системному оновленню освітнього середовища, включаючи зміст підготовки, технології навчання та управлінські практики, що безпосередньо впливає на підвищення конкурентоспроможності закладів вищої освіти. Встановлено, що інноваційний розвиток освіти характеризується циклічністю та багатовимірністю, охоплюючи етапи створення, впровадження та закріплення нових рішень у практиці. Ефективність цих процесів залежить від здатності закладів вищої освіти до адаптації, самоорганізації та інтеграції в сучасний соціально-економічний і цифровий простір, що формує їхні конкурентні позиції. Заклади вищої освіти виступають активними суб'єктами інноваційного розвитку, які не лише реагують на зміни середовища, а й формують їх через продукування знань та інновацій. Подальші дослідження доцільно спрямувати на розроблення моделей управління конкурентоспроможністю закладів вищої освіти в умовах цифрових трансформацій, а також на вдосконалення підходів до оцінювання їх інноваційного потенціалу та результативності освітніх програм.

Перспективним є вивчення впливу проектного навчання та цифрових технологій на формування професійної мобільності, когнітивної гнучкості та підприємницького мислення здобувачів освіти як важливих чинників конкурентоспроможності закладів вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

- Безтелесна, Л., Либак, І. (2017). Суть та чинники впливу на конкурентоспроможність вищих навчальних закладів. *Економіка і суспільство*, 9, 145–151. (Beztelesna, L., Lybak, I. (2017). Essence and factors influencing the competitiveness of higher education institutions. *Economy and Society*, 9, 145–151). URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/24.pdf.
- Гуцалюк, О., Колодинський, С., Ус, Г. (2024). Управління знаннями, конкурентоспроможністю та економічним розвитком в інноваційно-проектній діяльності освітніх закладів. *Український журнал прикладної економіки та техніки*, 9 (4), 30–35. (Hutsaliuk, O., Kolodynskyi, S., Us, H. (2024). Knowledge management, competitiveness and economic development in innovation-project activity of educational institutions. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*, 9(4), 30–35). URL: https://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2024/12/ujae_2024_r04_a4.pdf.
- Мармаза, О. (2026). Інноваційні підходи до управління закладом освіти у контексті сучасних викликів. *Наукові інновації та передові технології*, 2(54), 682–694. (Marmaza, O. (2026). Innovative approaches to management of educational institution in the context of modern challenges. *Scientific Innovations and Advanced Technologies*, 2(54), 682–694). URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/37106/37107>.
- Семенюк, С., Шпилик, С. (2017). Освітні заклади як особливі суб'єкти інноваційного розвитку суспільства. (Semeniuk, S., Shpylyk, S. (2017). *Educational institutions as special subjects of innovative development of society*). URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/21030/2/TRM_2017_Semeniuk_S_B-Osvitni_zaklady_yak_185-194.pdf.
- Ткаченко, В. (2018). Інноваційна діяльність у закладах освіти. *Інвестиції: практика та досвід*, 10, 44–46. (Tkachenko, V. (2018). Innovative activity in educational institutions. *Investments: Practice and Experience*, 10, 44–46). URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/10_2018/10.pdf.
- Шитікова, Л., Змикало, О., Пуліна, Т. (2024). Інноваційна діяльність в освіті: сутність та вектори розвитку. *Управління змінами та інновації*, 9, 51–54. (Shytikova, L., Zmykalo, O., Pulina, T. (2024). Innovation activity in education: essence and development vectors. *Change Management and Innovation*, 9, 51–54). URL: <https://cmi.politehnica.zp.ua/index.php/journal/article/view/125>.
- WINWIN: Україна затвердила Стратегію цифрового розвитку інновацій до 2030 року (2025). (WINWIN: *Ukraine approved the Strategy for Digital Development of Innovation until 2030*). URL: <https://mon.gov.ua/news/winwin-ukraina-zatverdyla-stratehiu-tsyfrovoho-rozvytku-innovatsii-do-2030-roku>.

SUMMARY

Bolshaia Oksana, Zhdanova-Nedilko Olena, Babenko Iryna. Formation of a Competitive Education System through Innovation and Project-Based Activities.

The article examines the theoretical and applied aspects of implementing educational innovations and project-based activities in the context of contemporary transformations, with an emphasis on shaping the competitiveness of higher education institutions. It is substantiated that education is a strategic resource for the development of society, the knowledge economy, and human capital, and that its innovative development directly influences the position of higher education institutions in both national and international educational spaces. It is determined that educational innovations ensure the renewal of curriculum content, the improvement of teaching methods, and the modernization of management practices, thereby enhancing the quality of educational services as an important factor of competitiveness. The essence of innovative activity in education and the specifics of managing innovation processes in higher education institutions are revealed; the effectiveness of their functioning is determined by the ability to adapt to changing conditions, institutional flexibility, and the level of implementation of innovative management technologies. The competitiveness of higher education institutions is formed as an integral characteristic encompassing the quality of educational programs, the level of research activity, innovative potential, digital maturity, and the effectiveness of interaction with external stakeholders, including business and governmental institutions. Particular attention is given to project-based activity as a mechanism for implementing educational innovations, which contributes to the development of critical thinking, entrepreneurial skills, professional mobility, and the ability to engage in innovative activity among students. Higher education institutions are an important factor in the formation of an innovation-driven economy and in ensuring the competitive advantages of the state under conditions of globalization. In the WINWIN Strategy for Digital Development and Innovation until 2030, higher education institutions are defined as core elements of the national innovation ecosystem. The importance of digital transformation, knowledge management, and modern information and communication technologies is highlighted as a condition for increasing the competitiveness of universities. Modern management tools for higher education institutions are aimed at improving strategic development efficiency, optimizing resources, and strengthening positions in the educational services market. The competitiveness of higher education institutions is determined by the complex interaction of innovative, managerial, educational, and scientific factors. Prospects for further research are related to the improvement of models for managing the competitiveness of higher education institutions, the development of indicators for assessing their innovative potential, and the strengthening of integration between education, science, business, and the state.

Key words: educational innovations, project-based activity, competitiveness, higher education institutions, innovative activity, digital transformation, knowledge management, innovation-driven economy.